

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

A Nők Világa főmunkatársai.

Fanghné Gyujtó Izabella.

Perczel Ferenczné Kozma Flóra.

Raffaj Irma.

Fanghné Gyujtó Izabella.

(Arezképpel.)

Kedves kis lapunk olvasói bizonyynyal szívesen veszik, ha közelebből is megismerhetik azokat a buzgó nőket, kiknek nevével lapunk hasábjain gyakran találkoznak s kik a szerkesztésben is fáradhatatlan munkásságot fejtenek ki.

Az első hely *Fanghné Gyujtó Izabellát* illeti, nemcsak, mint egyházunk egyik régi, lelkes tagját, hanem, mint hazánk általános ismert és széles körben kedvelt írónőjét.

Fanghné Gyujtó Izabella 1840-ben született a Székelyföld kies bércei között. Nyolcz éves volt már tehát, midőn a szabadságharcz nagy eseményei, honvédeink fényes diadalai s Kossuth lelkesítő beszédei visszhangzottak széles e hazában. Édes atyja, Gyujtó Lajos, szintén részt vett a szabadságért folytatott dicső küzdelemben s 1849-ben híres proklamációjával vonta magára a hazafiak figyelmét. Nem csoda tehát, ha a korán érett, okos kis leány szívébe örökre bevésődtek az akkor hallott szent ígék és fogékony lelkében kitörülhetetlen nyomot hagytak a kor emlékei. Ott volt Nagyszebenben, látta a magyarok bevonását, a porlepett, fáradt honvédeket Bemmel élükön, s szorgalmas kis kezei számos nemzetiszinü kokárdát készítettek abban a reményben, hogy »a magyarok győznek.« De fájdalom, e reményt csakhamar szomorú csalódás váltotta fel s a világsi napok után az elnyomatás keserű éveit nagyon megérezte a Gyujtó család is. Az édes atya fogságba jutott s otthon hagyott szerettei nagy anyagi veszteségeket szenvedve, szerényen, a hazát ért nagy bánat terhe alatt folytatták életüket. Ez évek voltak Gyujtó Izabellára nézve a fejlődés, a szorgalmas tanulás évei, mert szülői bár sok áldozattal, de nagy gonddal nevelték gyermeküket. Abban az időben nyilvános iskolák, leányiskolák legalább is, alig voltak, magán úton kellett tehát a szükséges ismereteket megszerezni. Kitűnő tanárok vezetése alatt, szüleitől örökölt tehetségei és önszorgalma segítségével a kis leányból nemsokára művelt nő lett, ki folyékonyan beszélt a német és franczia nyelveket, kitűnően zongorázott, fel-tűnő szépen énekelt s az összes tudományokban, de különösen az irodalom terén teljesen otthonos volt. Nagyon sokat olvasott, néha fordított is idegen nyelvekből, de az irodalommal komolyan

foglalkozni csak asszony korában kezdett. Mig gyermekei az iskolában, férje hivatalban volt, az alatt azt a pár szabad órát, melyet a háztartás gondjai nem foglaltak le, arra fordította, hogy írásban örökítse meg mindazt a sok szépet és jót, mely lelkét betöltötte, szívét lelkesítette. Eleinte csak titokban, magának irogatott, majd álnév alatt (Nulla, Lépešsy Gáspár) küldte ba dolgozatait főleg a Vadnay Károly szerkesztette »Fővárosi Lapok«-nak. Vadnay biztatására lépett aztán csakhamar a nyilvánosság elé s adta ki a Múltak Árnjai című két kötetes regényét. Ezt követték az »Életről és Őszi hangulatok című novella gyűjteményei és a »Legjobb otthon« bájos kis regény, mely Toroczkó kies vidékére vezeti az olvasót s megismerteti vele az unitáriusok e gyönyörű kis paradicsomát, annak hazafias, derék, munkás népével együtt.

Fanghné ugyanis nemcsak magyar, de speciálisan unitárius író is, ki attól a perctől fogva, midőn Kriza János a confirmatio tényével bevezette őt az unitárius egyház tagjai közé s még szorosabba fűzte azokat, melyek már születésénél fogva is hozzánk csatolták, attól a perctől maig egyik legbuzgóbb tagja egyházunknak. A Dávid Ferencz Egylet megalakultával szorgalmas munkatársa lett az Unitárius Közlönynek, majd megjelent gyönyörű visszaemlékezése a Kriza-alumban, közreműködött a Confirmatioi emlékkönyv megszerkesztésében, legújabbán pedig a Nők Világa vezetését fogadta el.

Életrajzi adataimat azzal végzem, a mivel a bevezetésben kezdtem volt, az alfa és az omega találkoznak a Nők Világában, a mi szeretett folyóiratunkban, mely arra van hivatva, hogy erőt nyujtva a csüggedőnek, vigaszt a bánatosnak, összekötő láncszemet képezzen hazánkban elszórtan élő hitrokonaink között.

Tudjuk és hisszük, hogy ha olyan nők állanak a szerkesztés élén, mint Fanghné Gyujtó Izabella, akkor lapunk sorsa biztosítva van, s csak arra kérjük a Mindenhatót, tartsa meg őt nekünk még számtalan éven át és áldja meg jóságos munkásságát.

Joó Borbára.

Perczel Ferenczné, Kozma Flóra.

(Arczképpel.)

Kedves kötelességet teljesítünk, midőn lapunk egyik szerkesztőjét olvasóinknak bemutatjuk. Iratai és értekezései révén már

sokan ismerik s szép nevét szeretettel emlegetik. A ki lelkének magasröptű megnyilatkozásai alapján egy újkori Amazont sejt benne, az csalódik; mert imé, ezek a komoly nemes vonások egy gondos családanyára, egy gyöngéden szerető nőre mutatnak. A ki tudja, hogy mintaszerű házaséletét az Ég négy leánygyermekkel áldotta meg, jobbról-balról illeszeze őket melléje képzeletében, mint a mező liliomait.

A mily hű és odaadó kedves Övéihez, ép oly buzgó és áldozatkész egyházunk iránt, melynek egyszerű tanai még zsenge éveiben lelkesedéssel töltötték be minden szépért, jóért lángoló kebelét. Igaz meggyőződését követte, midőn később egész családjával a szerény unitárius egyházhoz csatlakozott

Kiterjedt és előkelő rokonsága körében nagy missiót teljesít, kivált, mióta egyleti mozgalmunk élére állva, magvas gondolatokban, vonzó iránylyal mutatja ki a mi igazunkat s kész annak védelmére a nagy nyilvánosság előtt is síkra szállani.

Jóságos szemeinek sugarában fenkölt lélekre ismerünk, melyben a nyugati miveltség fénye és Kelet evangéliumának szelid világa egyesülnek. Kedélyes társalgásában melegség és közetlenség nyilatkozik. Szereti a szabad természetet s a fővárosi »édes otthont« szívesen cseréli fel a baracskai ősi udvarházzal, hol egy terebély fa jelzi az évet, melyben született. Itt él most is Övéinek. Innen látogat ki a temetőbe, édes apja, országos hírű Kozma Ferencz sírjához, mint hálás gyermek s lelkes honleány. J. M.

Raffaj Irma.

— Arczképpel. —

Egyszer egy kereszturvidéki barátommal beszélgettem egy más egyházi és egyleti dolgokról. Szóba jött minden hol megnyugvásra, hol a bánat fokozására. Akkor is, mint legtöbb esetben, az volt a végeredmény: sok, nagyon sok a föladat, de kevés rá az ember, mert a kinek volna is hajlama és tehetsége, félrevonul és nem dolgozik. Hanem nekünk van egy nagy szerencsénk — mondá megnyugtatóul — ez a Raffaj Irma, olyan mint az eleven szén. Nem hagy nyugtot senkinek, ő maga pedig tervez, indítványoz, felolvas, vitatkozik, s a választmányi gyűléseken, meg a bizottságokban, mindig jelen van.

Egy alkalommal püspöki látogatás volt az ujszékelyi esperesi háznál. Én is ott voltam s két napig élveztük a szíves vendéglátást. Ha éjjél körül figyeltünk, ha hajnalhasadáskor fölébredtünk, mindig arra jöttünk rá, hogy a házileány fönn van s rendez, gazdaskodik, intéz, dolgozik.

Munkásságra, gondolkozásra, jöttevésre, egy papi ház betöltésére, egy templom fölvirágzására, ennél is többre, a belső emberi családok barátiás életének ápolására, a székely leányok vezetésére van teremtve.

Ha panaszt hallunk ajakáról, leginkább az a magyarázata, hogy miért nem tehet többet. Ha mások panasznak, ő azért sohajt, miért nincs nagy módja, hogy segíthetne.

Mindenre kiterjed figyelme, a mi unitárius érdek. Az esperesi háznál kicsinyben látja az egész egyházi élet érverését. Ha a szükség úgy kívánja, jobb keze, mindene az esperesnek. Midőn édes atyja betegeskedett, sokan észrevették, hogy az esperesi iratok szövege leánykézből került ki, de a tartalomban nem volt hiba. Raffaj Irma a szó teljes értelmében valódi, derék papleány.

A tágasabb világban inkább csak az Unitárius Közlöny és a Nők Világa útján szokott megjelenni. Az U. K.-nek már régóta szorgalmas és hű dolgozótársa. Dolgozatait ritkán jelzi nevével, nehogy kitegye magát megszólásnak, a mi nálunk, fájdalom, mindennapi dolog, mert mi nehezen tudunk felül emelkedni a személyeskedésen. Mi nem azt nézzük, mi a szándék és mi a munka értéke, hanem gúnyos mosolylyal igyekszünk rontani a jó szándékot és kicsinyléssel a munkát.

A házi iparnak nemcsak hirdetője, hanem régi idő óta mintaszerű művelője Raffaj Domokosné és mellette leánya. Ő nemcsak abban leli büszkeségét, hogy ruháit maga készíti, hanem abban is, hogy a szövetet is házilag állítja elé, mert megakarja mutatni, hogy a székely szövőipar termékei bátran bemehetnek az elsőrendű uri házakhoz is.

Az Unitárius Közlönyben sokszor és hatással szólalt föl mindig tartalmas cikkeiben. Hogy nőinknek az irodalmi munkásságra is önálló terük és alkalmuk legyen, ezelőtt két évvel lelkes indítványt nyújtott be a Nők Világának külön lap gyanánt kiadása érdekében. Ezzel nem elégedett meg. Tovább buzdított, tett és

áldozott. Két szép kézímunkájával kezdeményezője lett a mult évi nagyszerű női munka sorsjátéknak.

Kicsiny kezdetnek ritkán volt ily fényes sikere a mi körünkben. Az unitárius nők és barátaik országszerte megindultak, munkához fogtak s egy nagyon értékes nőimunka-kiállítás lett belőle. Olyan, a melyet Kolozsvárt, a mult közgyűlésen sok százan bámulva szemléltek. A Nők Világának állandó alapul a pénz eredmény 1400 koronát biztosított.

És a Nők Világa most már második éve önálló apostola a női sziv vallásos érzelmeinek. Az unitárius nők észrevették, hogy szép munkatér van előttük. Látják, hogy ők nemcsak tényezők az egyházban, hanem irányítók az irodalomban is.

A XX-ik száznak ezt a jelenetét az unitárius historia írója messzi távolból is meg fogja látni és a vezető három nő Fanghné Gyujtó Izabella Perczelné Kozma Flóra és Raffaj Irma s a többi derék nő nevét hálásan fogja emlegetni.

Raffaj Irma a tanítói pályára szánta volt magát. A kolozsvári képezdének rendes növendéke lett, de a második év elején óriási hűlést kapott, beteg lett, kimerült s erős akaratát megtörte az orvosi tanács és a szülői féltő szeretet, de ő nem csüggedett el, hanem lett házi leány, azután tanult, dolgozott, gondolkozott és teremtett magának egy szép munkakört, melyben örömmel üdvözlí nemcsak az unitárius nők világa, hanem az egyháznak minden jóakarója.

Im, a Nők Világa három látható növezérét bemutatott. Kolozsvár, Budapest és Ujszékely, de mondjuk, a Székelyföld fogott kezét. Fanghné van fölkérve, hogy régi kipróbált írói tapasztalataival vezető legyen. A szerkesztő mély hálával nyilvánítja, hogy mindig kész szivre és lankadatlan munkakedvre talál majális-utczai édes otthonában, a hol a Nők Világának F. E. jegyü okos és híu belső dolgozótársa is lakik. Perczelné, a budapesti unitárius élet lelke, a szerkesztőségben nagy kör nevében beszél, Raffaj Irma a székely unitáriusság érdekéért él-hal s azt óhajtja, a mit a Nők Világa, hogy minden unitárius nő testvéri jobbot nyújtson egymásnak s öleljék szivökre azt a kis lapot, mely édes mindnyájunké.

Boros György.

Könyveinkről.

(Folytatás)

Kitünő szolgálatot tesz az unitarizmus ügyének. »Tizenkét cikk az unitarizmusról«, mely Boros György szerkesztésében jelent meg és tartalmazza Ferencz József Boros György, Csegezi László, Kelemen Albert, Kanyaró Ferencz, dr. Bedő Albert, Köváry László, Urmösi Kálmán, Gálfi Lőrincz és Simó János érdekes cikkeit, melyek együttvéve egy egész képet nyújtanak a mi szabadelvű egyházunkról.

Ferencz József püspök cikke az *unitárius vallás törvényesítéséről* szól.

»A hit Istennek ajándéka. Ezzel az apostoli kijelentéssel — írja püspökünk — lépett fel a mi Dávid Ferenczünk, mint a hit-szabadság szószólója.« Rámutat továbbá az 1568-ban Tordán tartott országgyűlésre, mely alkalomkor az a nevezetes vallásügyi törvény hozatott, hogy — a többek között — »Ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől az előbbi constitutiók szerint és nem engedtetik az senkinek, hogy senkit fogsággal avagy helyéből való priválással fenyegetsen az tanításért, mert a hit Istennek ajándéka az hallásból leszen, mely hallás Istennek ígéje által vagyon.«

»E törvény csak folyamánya volt — mondja püspökünk — a Tordán 1568-ban hozott ama törvénynek, melyhez hasonlót egész Európa nem tud felmutatni a 16-ik századból és a mely örök dicsősége fog maradni a mi kis Erdélyünknek: »mindenki azt a vallást kövesse, a melyet akar.«

Ekkor a szentháromság tanával szemben az Isten személyi egységének hitelméje és megkezdette hódítását a lelkeken s Kolozsvár városának lakói egy pár évvel megelőzőleg e hit vallói voltak 1566-ban, a mikor Dávid Ferencz e kérdés felett folyt hitvitáról Gyulafehérvárról hazaérkezett a szájhagyomány szerint a Torda-utca szegletén egy nagy kerek kövön tartott beszédével annyira elragadta hallgatóit, hogy azok vállaikon vitték be a piaczi templomba. Az 1568-ban Tordán hozott s fennebb szó szerint közölt törvényt úgy lehet tekinteni, mint a mi egyenesen az unitárius vallás érdekében hozatott s tényleg ez időtől is szoktuk számítani annak törvényesítését és ezzel az unitárius egyház megalapítását.«

Más helyen olvashatjuk aztán, hogy vallásunk 1848-ban Erdélynek Magyarországgal egyesítésekor a Pozsonyban tartott országgyűlés XV-ik törvénycikkben egész Magyarországon törvényesen bevett vallásnak nyilvánított. »E törvénycikk által lett tehát egyházunk teljesen egyenjogu testvére hazánk minden más

egyházának. Ez is egyik vívmánya e dicső korszaknak kézzel fogható bizonyosságul annak, hogy a *vallási szabadság a polgári szabadsággal karöltve jár*. Egyik a másik nélkül nem létezhetik.

Végül elősorolva azon előnyöket, melyeket egyházunk is élvez ma már a többiekkel együtt, e szavakkal végződik ezen érdekes cikk: »— — — elmondhatjuk, hogy Dávid Ferenczünk nem hiába áldozta fel életét szent vallásunk igazságaiért és hit-elődeink nem hiába harczolták meg a nemes harczot egyházunk fenntartásáért. Csak bátran hát előre. Vessük mindnyájan a munkára kezünket, mert a céltól még messze vagyunk. Egyházunk örei! vigyázatok! Az egyszemélyű Istennek imádói imádkozatok.«

Boros György cikkei az *unitárius isten-eszméről, a mi Jézusunkról* és az *unitárius theologia irányzatáról* szólnak. Az isten eszmét fejtegetve, megjegyzi, hogy a természetben a dualizmust megtaláljuk a jó és rossz, a sötétség és a világosság, az anyag és szellem alakjaiban, de a *háromság tannak sem fogalma, sem alakja nincsen meg*, sem itt, sem ott. A biblia különböző helyeitől össze lehet ugyan állítani a háromság tantételét, de sem Jézus, sem az apostolok nem használják sem a »háromság« szót, sem a háromság »tantételét«. A bibliai zsidó vallás egy állandó harcz az isten-egység fogalmának tisztázása érdekében. A Jézus evangéliumának az istenegység az alapeszméje.

Fejtegetései között ezeket mondja Boros: »Ha már nem ismerhetjük a világegyetemet úgy, hogy azt könnyen át tudjuk tekinteni, igyekezzünk megismerni önmagunkat, mert az ember egy kis világ, melyben a lélek épen oly viszonyban áll a testtel, mint az universumban az isteni az anyagi világgal. *A lélek egy, Isten is egy*.« Végül szépen fejtegeti, hogy bár az unitárius felfogást »racionálisnak, ridegnek, száraznak« szokták nevezni, mégis mennyire a *szeretet istene* a mi egy Istenünk.

Jézusról szóló cikkében a következőket mondja: »Ha Jézust jól megértjük azt látjuk, hogy ő az *életnek*, a mindenkori életnek volt mestere. *Sem a világ megvetése, sem annak tulságos szeretete, sem a testnek áldozás, sem annak üldözése és kínzása* nem jézus-szerinti munka.

Mindazok a külső formák és ferdeségek, a melyeket a kereszténység az idő rendjén magára öltött, lehullhatnak, le is hullottak a nélkül, hogy a Jézus evangéliumának lényege egy hajszálnyit is veszített volna értékéből. »Ha ég és föld elmúlnak is, az én evangéliumom megmarad mindörökké.« És mi épen ebben találjuk Jézus rendkívüli nagyszerűségét. Ebben, hogy ő benne a halászok is, úgy mint Péter, Jakab is úgy mint Pál, az antiochia-beliek úgy, mint az alexandriai iskola hívei, bármely nemzet és

bármely fölfogás, megtalálta a maga *eszményképét*. Rafaeltől Munkácsiig, minden művész a Jézust festette a vászonra, de mindegyik a magáét épen úgy, mint Strauss, Renan, Freeman J. Clarke vagy Didot. Mindenkinek voltak bámulói és követői épen úgy, mint a Máté evangéliuma messiásának, vagy a 4-ik evangélium logosának, de sem egyik, sem a másik nem lett soha és nem is lesz egyetemes. *Egyetemes a lélek*. A Jézus lelke közös mindenkivel, a ki azzal érintkezésbe jött. Ez az a mustármag, a melyből a kereszténység nagy előfaja lett. Ez az az örökség, a melyhez egyenlő joga van mindenkinek a keresztény testvériség örök törvényeinél fogva.

A Jézus örökéből, az ő szellemi kincseiből *senkit kizárni nem lehetett és nem fog lehetni soha*, s épen azért az unitáriusok még akkor is, mikor Krisztus tagadóknak nevezték őket, olyan közel érezték magukat Jézushoz, mint a testvér testvéréhez, a barát barátjához, a tanítvány tanítójához.

Az unitárius írók ismert logikájával magyarázza azután Boros hogy Jézus lehet Messiás lehet mindaz, a mit a gondolkozó ész belőle formálni szükségesnek lát, *de az Isten helyét el nem foglalhatja soha*.

»Minél közelebb megyünk a názáreti prófétához, annál közelebb leszünk Jézushoz.«

Az unitárius theologia irányzatáról szólva, ismerteti, hogy az unitarizmus mint a protestantizmus utolsó hajtása, mennyivel tisztultabb és magasabb eszmekörben mozog mert »reformot teremtett a reformban.«

»Luthernek a jó izlése és erkölcsi érzéke parancsolta a reformot. Servétnek és Dávidnak a józan ész.« *»Legkevesebb joggal az szólhat az unitarizmus ellen, a ki Luther nyomában jár!«*

Megismerjük röviden e cikkből az unitárius theologia egész történetét és végtelen igazságos és mindenki iránt méltányos voltát.

»Mi azt valljuk — mondja dr. Boros — hogy Isten nem csak egy népnek jelentette ki magát, *hanem mindeniknek*, s ebből vonjuk le azt a következtetést, hogy nem csak ennek vannak szent iratai, hanem többeknek, *a melyekből mind ugyanazon egy Isten szelleme árad szét*. A napnak nem csak egy sugara melegít, hanem mindenik. A földnek nem csak egy forrása éltet, hanem sok.«

Végül ezzel a jellemzően liberális mondattal végződik e cikk: »Az unitárius theologia nem befejezett, nem megállapított hitrendszer, hanem szünetlenül fejlődő, tisztuló és tökéletesedő, a mely halad az emberrel és a tudománnyal, az Isten dicsőségére és az ember boldogítására.

Csegezi László cikkében *Jézus evangéliumát* emeli ki unitárius felfogás szerint, bár ugyanazzal az igazságérvzettől ösztönözve, mely minden unitárius íróét jellemez, ő is így nyilatkozik: »Az Isten már sokszor, sokhelyt és sokaknak tett kijelentést: Mózes, Confucse, Zoroaster, Buddha Mohamed, Jézus által, a Sinai hegyen, Himalaján, Arábia pusztáin és tesz folyton kijelentéseket a természeti erők titkai és törvényeiről. E kijelentések főbb vonásokban annyira megegyeznek, hogy méltán hihetjük, hogy mindenik ugyanazon Istentől származott.«

Kiemeli, hogy Jézus evangéliumában a vagyon, gazdagság, hatalom birtoklása legkevésbé sincs méltányolva. »Keressétek először — ugymond Jézus — az Isten országát s annak igazságát, annakutánna mindenenek megadatnak nektek — *Az én országom nem e világból való*

»A hol van a ti kincsetek, ott van a ti szívetek is!«

Kelemen Albert büszkén mutat *egyházunk mozgató erőire*. »Egyházunk szervezete sokkal inkább hasonlít egy oly közművelődési társulat szervezetéhez, melynek érdekében áll, hogy minél több buzgó tagot nyerjen meg, mint egy erejét *tisztán képviseleti vagy papuralmi intézményben kereső és találó egyházéhoz*. Erőnk sokkal inkább az evangéliumi hit és szeretet erkölcsi erejében, mintsem egyházunk következetes szervezetének és gazdagságának hatalmában áll. A mit nem érhetünk el intézménynyel és pénzzel, *elérjük a lelki élet erejével és hitbuzgósággal*.«

Egyházunk szervezetéről írva, később érdekesen rámutat a Dávid Ferencz Egylet üdvös működésére, a Keresztény Magvető és Unitárius Közlöny munkázására, a következő meggyőző kijelentéssel végezi cikkét. »csak az evangéliumi hitben szilárd lelkű s *erkölcsben tiszta* szívű egyháztagok alkothatnak intézményekben is erős egyházat.«

Kanyaró Ferencz a tőle megszokott erélyes és nyílt modorban ismerteti az *unitárius vallás és egyház viszonyát a többi protestáns felekezetekhez*, az unitáriusokat a *protestánsok protestánsainak* nevezve. Dicsőíti Zwinglit, ki beviszi a racionalizmust, a józanul okoskodó észt a vallási kérdések vizsgálatába és beveszi Sokratest és Aristidest is a »minden szentek gyülekezetébe,« szerinte minden becsületes ember, a ki csak valaha élt, confessio-különbség nélkül együtt lesz az Istennél.

Ismerteti azután Servét működését, ki a korán elhunyt Zwingli fenséges szellemi örökébe lépett, megemlékezik a korszakot alkotó »Restitutiójáról,« melyet a Kalvin Institutiójára írt. Merészen rámutat Luther és Kálvin reformatiójának hibáira, kik ifjabb korokban maguk is szabad eszméket hirdettek ugyan, ké-

sőbb azonban, mintha meredeknek találták volna azt az ösvényt, melyre léptek, lassanként letértek arról s öreg korukban *saját egyéni* meggyőződésüket tekintették az evangéliumi igazság mértékeül. (Ez jellemzi szerintem követőiket is.) A katholicismus biztosnak hitt közelében szerették volna a protestáns egyház sátorát felütni. A nyomukban indult szabad gondolkozóknak *megálljt* parancsoltak. *Szellemök fogyatékos világát* az élesebben látókra is erővel rákötötték s a protestántizmusnak imént szabadon csapongó árját egy hegyi folyó szűk medrébe szorították. Ezért merült ki a protestans tudományosság Calvin és Melanchton kidöltével s hanyatlott el a vallásujítás Luther halála után. *Ezért volt égető szükség az unitárizmus gyors felléptére*, mely a porba ejtett szabad vizsgálódást fölemelve s Luthernél és Kálvinnál dicsőbben alkalmazva, az emberi ész fényénél földerítette az evangelium nem értett, vagy sokszorosan félremagyarázott homályát, a reformatio új korszakát nyitotta meg, melyhez Dudich és Palaeologtól Bras saig, Locke és Newtontól Channingig a nagy és nemes elmék legkiválóbbjai csatlakoztak s az értelmi felvilágosodásért szakadatlanul küzdve, nem fáradt ki és nem lankadott el a legújabb időkig.

dr. Bedő Albert az unitárius vallás hatását a jellemre leginkább Jézus embervoltában találja meg, és meggyőzően hirdeti, hogy »*Jézus Krisztus személyének tiszta, egyszerű alakban való megismertetése* képezi az unitárius vallásnak azt az erejét, melynek eszményi alakját a már gondolkozni kezdő gyermek is könnyen megérti . . . s minden unitárius ifju szívében oly bátor és hős, a szegénység terheit és sanyaruságait másokkal megosztó, a gyengéknek segélyére siető s e mellett az egész emberiség boldogításáért szelidséggel és állhatatosan küzdő, kitartó és igaz munkásságu férfit örökit meg, *kinek élete és csalekedetei a természetfeletti titokzatosság által nem kisebbítve*, a szépre és jóra hajló ifjai szívet fogékonyságának már legelső idejében magukkal ragadják stb.«

»*Az unitárius vallásnak Krisztus személyére vonatkozó és más vallásokétól lenyegesen eltérő tanítása az a geniuszunk*, mely eddig is fenntartott s mely ifjuságunkat általában az erkölcsi nemesség és tisztaság törvényeit követő tanításaival az *egyéni jellem* megalkulására vezeti és segíti.«

Azzal a kérdéssel végzi cikkét budapesti gondnokunk, hogy vajjon jogosult-e hát rólunk unitáriusokról azt állítani, hogy mi *Krisztustagadók* vagyunk, mikor épen Krisztusnak fenséges *ember* alakja emeli ki vallásunkat a többiek közül.

Érdekesen ismerteti *Kőváry László* ősz tudósunk az unitarizmust a nevelés és közoktatás szolgálatában

Büszkén mondja el a többek között, hogy a nemzeti irodalomnak is mennyi munkást szolgáltatott egyházunk. »Az első magyar színgazgatót Felvinczi Györgyöt, az első eposírót Székely Sándort mi adtuk a nemzetnek. Farkas Sándor, ki észak-amerikai utazásával a nemzetre oly mély hatást gyakorolt, a mi szellemünk tolmácsolója. Kriza az első közé tartozott, kik Petőfi, Arany pályáját egyengették. S tanításukra vall az a történeti érzék ápolása, — mondja ősz történetésünk — mely nagyajtai Kovács Istvánt, Jakab Eleket s csekélységemet is a történetirodalom művelésére buzdított. Egy nevelési és tanítási rendszer, mely innen a távolból a magyar tudományos akadémiának eddig tíz tagot adott.«

Megemlíti azután „szellemünk örök képviselőjét »Vallásunk, rendszerünk büszkeségét,« Brassait, ki a »szív nemességének, a tudás határa végtelenségének és az elérhető emberi élet határának csodás képviselője volt.«

Ürmösi Kálmán az unitarizmusnak Magyarországon való hatásától ir nagyon érdekesen. Különösen érdekelt engemet az a leírt tény, hogy a felvilágosult protestánsok is mint Ballagi, Farkas József, Kovács Albert, Kovács Ödön, Bartók György, menyynyire versenyeztek a szabadelvűségben az unitárius Ferencz József, Simén Domokos, Jakab Elek és Brassaiával. »A csodák nem hirdettetnek, Jézus istenségét és a szentháromságot *önmaguk* támadják, a kik eddig hirdették s tudományos fegyverzetök teljes erejével ostorozták. (L. Prot. tud. Szemle 1870 év 8. s köv. lapjait.) A református egyház akkori vezető férfiai, élükön a nemes gondolkozású Török Pál püspökkel, valódi testvéri viszonyt folytattak az unitáriusokkal. A Prot. egyh. és isk. lap 1871. évi folyama 7-ik számában Kovács Albert vezércikkben méltatja a K. Magvetőt, melyből és későbbi ellentétek szembeállításáért kénytelen vagyok néhány idézetet átvenni.«

Idézi Ürmösi azokat a dicséreteket, melyeket a Ker. Magvetőre, mint az időszíri legjobb folyóíratra, Simén Domokos bölcsimertű és alapos bibliai tanulmányaira, Ferencz József püspökünknek kiváló irodalmi munkásságára, valamint Brassai tudományos munkáira mond. Ez azonban Ürmösi szerint féltékenységet idézhetett elő az orthodoxabb reformátusoknál, ki is mondták nyíltan, hogy a Protestáns Egylet liberalizmusa *tulságosan* kedvez az unitarizmusnak és ugyanaz, ki 1871-ben még dicsérőleg nyilatkozott az unitárius vallás felől, 1878-ban már »a természetes fejlődési folyamatból kikölkent képződmény«-nek nevezi azt!

»Nem ecseteljük — folytatja Ürmösi — a bekövetkezett rectiót. A Protestáns Egylet megszűnt. 1887-ben az Irod. Társaság megalakul és az unitáriusokat kiakarják zárni, nehogy az unitarizmus kovásza bejusson körébe. *De mégis mozog a föld!*«

Érdekes még a mint citálja ismét a Prot. Egyház és Iskolai lap 1871. év. 7. sz. 195. lapján a következő nyilatkozatot Channingről: »hibáznak unitárius hitrokonaink, ha őt kizárólag magukénak neveznék, mert ő valódi keresztény volt, minden dogmatika formula nélkül; mindnyájunknak, az egész keresztény emberiségnek sajátja.«

Végül méltatja Ürmösi a Dávid Ferencz Egylet működését és annak hivatalos lapját az Unitárius Közlönyt.

Gálfi Lőrincz a hazai és a külföldi unitárizmust ismerteti

Vallásunkat ismertetve szépen fejtegeti, hogy az unitárizmus *törvényen*, az orthodoxia *csudákon* alapszik; az unitárizmus a *szabályszerűségben*, az orthodoxia a *kivételekben* hisz. »Az unitárizmus látja és csodálja mindannak az erejét és szépségét, mit az orthodoxia kivételeknek nevez. de azokat mégis törvény alatt állóknak a világ természeti és isteni rendjének részeül és az igaznak bizonyítékául tekinti. Ez irányzatból következik az unitárizmusnak legfontosabb és legjellemzőbb hittani elve t. i. *bizalom az emberi természet méltóságában*. Biznak az emberi tehségeiben, hogy azok fölfedezik az igazat: ez a józan ész a *vallásban*; és becsülik az emberi élet közönséges erényeit és kedvességeit: ez a *jellem a hit fölött!*«

Gyönyörűen fejtegeti azután egyenként a fentebbi gondolatokat.

Végül megemlíti, hogy az angol és amerikai unitárizmus mennyivel erősebb, mint a miénk. Irodalmuk milyen hatalmas. Egyházaik nagy neveket tudnak felmutatni, mint pl. Priestley József dr. az oxigén feltalálója, Newton, Milton, Emerson, Channing, Martineau stb.

A tizenkettedik czik *Simó Jánosnak* »Eszményünk« című befejező közleménye.

Eszményünk a tökéletes ember a jó keresztény család, az igazságos társadalom, egy szabadelvű egyház, a független, boldog haza s végül legfőbb eszményünk a Jézus Krisztus.

Vallásunkról szólva a következő szabadelvű nyilatkozatot teszi: »Soha sem ringattuk magunkat, abban a kétes értékű gondolatban, hogy az emberiséget kizárólag csak a mi eszközeinkkel lehet elvezetni az idvességre, de arról teljesen megvagyunk győződve, hogy a lehető tökéletességre csakis a szív és az ész összehatásának harmonikus kifejtésével és működtetésével lehet elvezetni.«

A szabadelvű *eszmenyi* egyházzal beszélve mondja: »— — nem az a célja, hogy a hitet a *dogmák nyügcébe verje*, hanem, hogy ápolja az *egyéni* hitet s azt helyesen irányítsa. Mi azt akar-

juk, hogy az egyén szabad akarata a hit mezőin is érvényesüljön. Oly egyházat akarunk, mely az embert a boldogság és üdvkérés után előre segíti s szárnyakat ad a nemesebb vágyakkal telt léleknek. Mi azt akarjuk, hogy vallási társulatunk oly erkölcsi intézmény, oly közművelődési tényező legyen, mely Isten akaratának megfelelően, nem *kicsinyes és kizárólagos felekezeti* célokra fordítja eszközeit, hanem az *egyetemesért* s főleg az *emberért* vivja az ő harczeit.

Tovább így folytatja: »Az egyház nem megcsontosodott dogmák raktára — bocsánat a szóért — *hanem moralis elveknek* és életnek forrása kell hogy legyen. Az egyház az *emberért* van!» stb.

Ezeket a volt tordai unitárius lelkész mondja, bizonyoságot szolgáltatva szintén arról, hogy nemcsak a központ, hanem a vidék papsága is mennyire liberális és magas színvonalon áll gondolat dolgában. Bizony nem minden egyház hirdeti, hogy az *»egyház van az emberért«*, hanem inkább azon törekszik, hogy minél inkább tehetetlen *rabjává* tegye az *embert* saját céljaira.

Ime 12 cikk, melyeket ha figyelmesen elolvassunk, az egész unitarizmus előttünk áll az ő fenséges egyszerűségében és hamisítatlan természetességében! Kíváncsot volna, hogy e munka minél szélesebb körben forogna!

Perczelné Kozma Flóra.

(Folyt köv.)

Isten úgy rendelte, hogy a boldogság, mint minden jó dolog, kerüljön nekünk valamibe. Mert ő azt akarta, hogy a boldogság nem véletlen műve, hanem magasabb tökéletesség következtése legyen.

Angolból F. Gy

Egy szó az Erzsébet-szobrokról.

Talán nem egészen érdektelen a vidéki nő-olvasóink előtt, ha csak néhány szóval is megemlékezem az Erzsébet-szobor pályázatról

A részleteket és a hivatalos kritikát bizonyára olvasták mindnyájan, melyik magyar asszonyt ne érdekelné a legmagyarabb királyné szobra! Én tehát csak *négy Erzsébet alakról* kívánok említést tenni, melyek az én laikus asszony-szemeimnek legjobban tetszettek, mellőzve a körülöttük emelkedő óriási méretű építkezéseket és temérdek, szerintem felesleges, lépcsőzeteket.

A legelső az én szemeimben *Mátray* poetikus Erzsébetje. Beismerem, hogy ha egy apróra kritizálni szerető prózaíró ember, vagy esetleg egy bonczoláshoz szokott orvos meglátja, bizonyára elneveti magát és azt kérdi, hogy hol itt hát a látható ember? Hol lehetnek itt a szervek? Hol vannak az idomok és a testrészek? Hiszen itt nincsenek különvált karok, nincs határozott derék vagy csipő forma, nincsen semmiféle nemzetű vagy divatu öltözet, itt összeolvad minden egy szinte „vele született“ köntössel — ez csak egy *gondolat*, egy sejtetem, vagy egy illúzió, *mintha* karosszékekben ülne egy női körvonaltól határolt, ködszerű fátyolba burkolt alak. . . a megtestesült költészet, vagy ha úgy tetszik, egy leheletszerűen eszményesített nő — valósággal a mi Erzsébetünk, a magyarok költői lelkületű királynéja.

A milyen távol állt ő a chablonszerű királyné alakoktól, úgy kíválik e mű is a többi chablonos királyné-szobrok közül.

Ha mi asszonyok állítanánk neki szobrot, bizonyára mind ennél állapotnánk meg.

Másodszorban tetszett *Maróthy* Erzsébetje, egy hátratámaszkodó festői szép idealizált alak, háta mögött a halál angyalával, azután következik az én szemeim előtt *Zala György* lépcsőről lejövvő, magyar diszruhában levő rendkívül kellemes benyomást keltő valóságos királynéja.

Rám azután még mély benyomást gyakorolt *Popper-Margó* már kiszenvedett éltesebb királynéja, a mint a szoborszerű mű legtetején egy karosszékekben lehanyatlott fejjel ül, balkezeivel szinte ösztönszerűen kapva szívéhez, hol már az utolsó halálos sebet is megkapta! Mint szobor nem mondható valami szépnek, de a benne rejlő gondolat mély hatást gyakorol az emberre.

A többi Erzsébet alak, a nehéz diszöltözet, korona, palást miatt mind egybeolvad az én szemeim előtt, nem tudom őket megkülönböztetni. Egyáltalában előttem azok a szerencsésebb alkotások, melyek nem nemzeti öltözetben, elfűzött derékkal, koronával a fején ábrázolják királynénkat, akaratlanul is profanizálva az ő phantómeszerű alakját. Ő első sorban nem *királyné*, hanem mindenekfelett egy melegen érző szívvel, költői gondolatokkal megáldott tüneményeszerű asszony volt, szinte kegyetlenség még most is fejére nyomni a nehéz koronát és amúgy is nagy terhet visel. Gyenge vállaira ráerőszakolni a palástot.

De ez csak az én és valószínűleg olvasó társnőim véleménye, mert hát nekünk asszonyoknak rendesen *ellenkező* véleményünk szokott lenni.

Valamint fáj a nehéz diszruhában látni királynénk eszményi alakját, ugyanoly rossz hatást keltettek azok a rettenetes cifra, komplikált tervezetű építkezések, melyek mindenütt körülveszik az ő légies termetét. Egyedül dr. Högyes teszi királynéját *szabad* helyre: egy sziklacsoportozatra, körülvéve a rajongó magyar néptől.

Ha számba akarjuk venni királynénk egyéniségét, nem is falazhatjuk őt körül királyi építkezésekkel, mikor mindig a keresetlen egyszerűséget, a természetet és a *szabadságot* kereste.

Ha tehát e pályázatnál is a miénk lehetne az *utolsó szó*, vagy mi magunk emelnénk szobrot királynénknek, bizonyára *Mátray* költői Erzsébetjét helyeznők egy erdő közepébe és a hódoló magyar nép helyett mi magyar asszonyok vennők őt körül, mint örök ideálunkat!

Perczelné Kozma Flóra.

Társadalmunkban állandó ellentét van azok között, akik már megalapították szerencséjüket és a fiatalok és szegények között, a kik még megakarják azt alapítani. Emerson

Kedves nőolvasóinkat, most az egyleti év kezdetével melegen kérjük legyenek figyelemmel a *Nők Világa* iránt. A *Nők Világa* alapját igyekezzenek növelni valami csekély összeggel, s az egyleti tagokat szaporítsák, mert csak így remélhetik, hogy az Unitárius Közlöny mellett *ingyen* kapják, s hogy egyáltalában továbbra is kiadhassa a D. F. E. A szerkesztőség szívesen fogad irodalmi kisebb-nagyobb közleményeket is Érdeklődjünk saját ügyünk iránt!

A *Nők Világa* jelen számából a szerkesztő gondoskodott egy néhány példányról azok számára, akiknek a lap nem jár, de akik talán óhajtanák megismerni a *Nők Világa* főmunkatársait. E szám ára 20 fillér. Jól teszik az érdeklődők, ha ezt a csekély összeget több barátanjuktól összeszedik és beküldik a D. F. E. pénztárába Kolozsvárra.

TARTALOM: Fanghné Gyűjtő Izabella. (Arczképpel) Joó Borbára — Perczelné Kozma Flóra. (Arczképpel) J. M. — Raffaj Irma. (Arczképpel.) Boros György. — Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra. — Egy szó az Erzsébet-szobrokról. Perczelné Kozma Flóra.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.